

Daniel Korzan

Szkoła Wyższa im. Pawła Włodkowica
w Płocku

IX Tatrzańskie Seminarium Naukowe „Edukacja Jutra”

Historia Tatrzańskich Seminariów Naukowych sięga 1996 roku, kiedy to w Domu Pracy Twórczej „Kłos”, na początku czerwca, odbyło się pierwsze spotkanie, noszące tytuł: *Cele i treści kształcenia*. Jego organizatorem był Zakład Dydaktyki Ogólnej i Metodologii badań Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Częstochowie.

Od 2000 roku seminarium zmieniło, a właściwie ustabilizowało, swoją lokalizację, odbywając się już co roku w Hotelu Górskim PTTK „Kalatówki”. Hotel położony jest na terenie Tatrzańskiego Parku Narodowego, na wysokości 1198 m n.p.m. w malowniczej dolinie u stóp Kasprowego Wierchu i Giewontu, od której wziął swoją nazwę.

Organizatorami tegorocznego Seminarium, odbywającego się w dniach od 23 do 25 czerwca 2003 roku, właśnie na *Klatówkach*, były:

- Akademia Bydgoska im. Kazimierza Wielkiego
- Akademia Wychowania Fizycznego we Wrocławiu
- Szkoła Wyższa im. Pawła Włodkowica w Płocku
- Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu
- Uniwersytet Opolski
- Uniwersytet Szczeciński
- Uniwersytet Śląski w Cieszynie – Międzynarodowa Szkoła Nauk o Edukacji i Kulturze
- Wyższa Szkoła Humanistyczna TWP w Szczecinie
- Wyższa Szkoła Humanistyczno-Ekonomiczna we Włocławku.

W skład Komitetu Naukowego Seminarium weszli:

- prof. zw. dr hab. Kazimierz Denek (przewodniczący)
- prof. zw. dr hab. Wojciech Kojs (wiceprzewodniczący)
- prof. dr hab. Tadeusz Koszczyc (wiceprzewodniczący)
- prof. dr hab. Wiesław Ambroziak
- prof. dr hab. Bogdan Czabański
- prof. dr hab. Jerzy Garbacz
- prof. dr hab. Zenon Jasiński
- prof. zw. dr hab. Julian Jonkisz
- prof. dr hab. Włodzimierz Krysiak

- prof. zw. dr hab. Józef Pólturzycki
- prof. dr hab. Kazimierz Przyszczykowski
- prof. dr hab. Władysław Puślecki
- prof. dr hab. Kazimierz Wenta
- prof. dr hab. Krystyna Żuchelkowska
- dr Marek Lewandowski (sekretarz).

Komitet organizacyjny, któremu należą się słowa uznania, za perfekcyjną organizację Seminarium, w niecodziennych i nie do końca sprzyjających górskich warunkach, stanowili:

- dr Marek Lewandowski (przewodniczący)
- dr Tomasz Zimny (wiceprzewodniczący)
- dr Maria Gładyszewska
- prof. dr hab. Ignacy Kuźniak
- dr Urszula Morszczyńska,
- dr Piotr Oleśniewicz
- prof. dr hab. Ryszard Parzęcki
- dr Artur Stachura
- dr Wojciech Starościak
- dr Stanisława Włoch.

Podczas Seminarium, obejmującego sześć sesji referatowych, w trakcie trzech pracowitych dni, wygłoszono pięćdziesiąt referatów. Mimo, iż w publikacji¹, stanowiącej pokłosie Seminarium, znalazło się więcej tekstów, niektóre nie zostały zaprezentowane ze względu na absencję ich autorów.

Pierwszym mówcą był Kazimierz Denek, 'ojciec' i pomysłodawca Seminarium. Złożył on serdeczne podziękowania dla wszystkich zaangażowanych w organizację Seminarium, w szczególności drowi Markowi Lewandowskiemu i gospodarzom – Hotelowi Górskiemu, składając na ręce dyrektorki Marty Łukaszczyk tom z tekstami konferencyjnymi. Podkreślił szczególną rolę miejsca, w którym odbywa się Seminarium i wyraził nadzieję, by kolejne spotkania mogły się odbywać właśnie na *Kalatówkach*. W swoim wystąpieniu K. Denek wiele uwagi poświęcił właśnie Tatom, ich wyjątkowości, jasności i niezwykłości.

Pierwszą sesję referatową, której przewodniczyli: prof. dr hab. Tadeusz Koszyc, prof. dr hab. Pola Kuleczka i dr Ewa Szadzińska, otworzyła Krystyna Duraj-Nowakowa, mówiąca o swoich przemyśleniach związanych z prowadzeniem w ramach studiów pedagogicznych przedmiotu *Współczesne kierunki pedagogiczne*. Mówiła o fenomenologii jako nowej alternatywie dla pedagogiki, intuicji pedagogicznej, jej sensie i myśleniu intuicyjnym. Posiłkując

¹ K. Denek, T. Koszyc, M. Lewandowski (red.): *Edukacja Jutra. IX Tatrzańskie Seminarium Naukowe*. Wydawnictwo Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego, Wrocław 2003.

się teorią człowieka myślącego intuicyjnie udowadniała, że pedagodzy muszą *czuć* edukację.

Józef Kuźma w referacie pt. *Edukacja komparatystyczna w świecie – kierunki i szanse rozwoju – w świetle wniosków z międzynarodowych kongresów i konferencji*, zwrócił uwagę słuchaczy na transformacje jakim podlegają systemy edukacji na świecie, na ich pewną unifikację, co stawia komparatystykę pedagogiczną w zupełnie nowym świetle, co determinuje jej nową rolę i nowe zadania i funkcje.

W swoim wystąpieniu, noszącym tytuł: *Wychowanie przez pracę do pracy wyzwaniem dla edukacji jutra*, Waldemar Furmanek mówił o specyficznych funkcjach pracy w kontekście edukacji, zaproponował dwie propozycje definicji wychowania przez pracę, z których jedna odnosi się do wychowania przez pracę jako dziedziny wychowania ogólnego, druga zaś jako dziedzina pedagogiki wartości.

Przygotowaniu absolwentów do funkcjonowania w dynamicznym społeczeństwie, pełnym zmian, umiejętności kreowania zmian i ich kontroli w przeciwieństwie do bezwładnego się im poddawania i ich implikacjom pedagogicznym poświęciła swoje wystąpienie, zatytułowane: *Zwiększanie zdolności sterowniczych człowieka jako cel współczesnej i przyszłej edukacji*, Jolanta Wilsz.

Szereg krytycznych przemyśleń sformułowanych na podstawie raportu Komitetu Prognoz *Polska 2000 Plus*, pewne zagrożenia płynące dla edukacji zaprezentował Seweryn Sulisz w tekście zatytułowanym: *Refleksje na tematy edukacji jutra w Polsce*.

Krystyna Zatoń, w wystąpieniu zatytułowanym: *Intelektualizacja procesu kształcenia warunkiem tworzenia podstaw do kultury fizycznej*, wskazała, że kultura fizyczna przybiera coraz większe znaczenie w nowoczesnych systemach edukacji wielu państw. Postulowała, że nie może być inaczej w polskiej *edukacji jutra*, a żeby tak być mogło szkolne lekcje Wychowania Fizycznego nie mogą się ograniczać jedynie do bodźca ruchowego, ale muszą formułować odpowiedni system wiedzy, który stanowić będzie podstawę dla tworzenia odpowiednich postaw do kultury fizycznej.

Futurystyczne wizje *homoelectronicus* w swoim referacie, noszącym tytuł: *Wyzwania aksjologiczne wobec zarysowującej się IV fali przemian cywilizacyjnych – rewolucja biotechnologiczna NBIC*, rozciągał przed słuchaczami Antoni Zając.

Na złożoność procesów porozumiewania się, z uwzględnieniem komunikacji nauczyciela z uczniem w społeczeństwie informacyjnym uwagę zwrócił Artur Stachura w tekście pt. *Standardy komunikacyjne w społeczeństwie informacyjnym*.

Do problemów społeczeństwa informacyjnego nawiązała Izabela Gieryszewska w tekście, zatytułowanym: *Edukacja wobec wyzwań współczesnego społeczeństwa informacyjnego*. Ukazała ona niepokojącą

nieświadomość zarówno uczniów, maturzystów, jak i nauczycieli, w zakresie znajomości podstawowych pojęć związanych ze społeczeństwem informacyjnym.

Po krótkiej przerwie rozpoczęła się druga sesja referatowa, przewodnictwo nad którą objęli: prof. zw. dr hab. Kazimierz Denek, prof. dr hab. Anna Karpińska i dr Stanisława Wołoch.

Zainaugurowała ją Anna Karpińska referatem, pt. *Odmiennosc a niepowodzenia szkolne*, w którym skatalogowała różnego rodzaju subkultury, przejawy inności. Postawiła także pytanie, czy dzisiejsza, jak i edukacja przyszłości jest w stanie zapewnić poprawny rozwój młodzieży odmiennej.

Wyniki badań nad integracją edukacji w kształceniu na poziomie szkoły podstawowej, a właściwie nad jej niepełną i utrudnioną realizacją, zaprezentował Eugeniusz Kameduła w referacie: *Doskonalenie procesu kształcenia w szkole podstawowej*. W celu poprawy stanu rzeczy autor zaproponował pewne środki zaradcze, takie jak: rozszerzenie badań i popularyzacja idei kształcenia zintegrowanego w czasopismach pedagogicznych, ulżenie tornistrów uczniowskich, wnikliwa ocena merytoryczna podręczników przez środowiska pedagogiczne, przywrócenie zajęć pozalekcyjnych.

Na wielowątkowy problem *kształcenia otwartości poznawczej uczniów* uwagę słuchaczy zwrócił Eugeniusz Piotrowski. Zaprezentował wiele czynników mających znaczący wpływ na jej kształtowanie oraz ukazał niedostatki edukacji ogólnokształcącej, takie jak: konieczność sprostania wymogom szkoły, zamkniętość intelektualna (posiadanie wiedzy, a nie jej zdobywanie), bierność ucznia.

Referat zatytułowany: *Prawą marsz! Uwagi o edukacji elementarnej*, inspirowany obserwacją przechodniów, prowadzoną na przystanku autobusowym, zaprezentowała Wanda Woronowicz. Jako przejaw tytułowej edukacji elementarnej potraktowała poruszanie się prawidłową (czyli prawą) stroną chodnika, a także zachowanie na peronie dworca kolejowego. Zaskakujące wyniki badań wzbudziły duże zainteresowanie zgromadzonych na Seminarium słuchaczy.

Ewa Szadzińska w wystąpieniu pt.: *O powiązaniu wiedzy metodycznej i metodologicznej w działaniu pedagogicznym*, stwierdziła, że integracja dwóch tytułowych obszarów wiedzy możliwe jest w zakresie: poszukiwania związków o charakterze funkcjonalnym, subiektywno-racjonalnym (samodzielna czynność badawcza), poszukiwanie związków strukturalnych.

Intrygujący tytuł nosił referat Bolesławy Jaworskiej: *Edukacja ustawiczna – utopia czy edukacja jutra?* Zdaniem autorki pojęcie edukacja ustawicznej nie doczekało się jak dotychczas dostatecznego zdefiniowania naukowego. Stale rozwijające się technologie wymuszają także na edukacji ustawicznej ciągłych zmian i nieustannej ewolucji. Nie bez znaczenia zdaniem autorki pozostaje fakt wysokiej pozycji kształcenia permanentnego w systemach edukacyjnych Unii Europejskiej.

Dociekania Andrzeja Cwiklińskiego, w referacie, zatytułowanym: *Postulowane kierunki zmian w zakresie kształcenia i wychowania*, wykazały brak jasno sprecyzowanych celów kształcenia. Wskazał on na istotne merytorycznie punkty przemian dla współczesnej polskiej edukacji: potrzebę poszukiwań, brak jednolitej wizji przyszłości, intensyfikacja działań wychowawczych i pogodzenie ich z kształceniem. A. Cwikliński zaobserwował korzystnie zjawisko łączenia lokalnych potrzeb i globalnych trendów, jednak nipokoi go unifikacja społeczno-kulturowa, przejawiająca się choćby w bezkrytycznej percepcji zachodniej kultury popularnej.

Sesję drugą zakończyła Anna Krajewska referatem: *Kierunki zmian w ocenianiu procesu i wyników kształcenia uniwersyteckiego*, w którym zwróciła uwagę na szczególną istotność oceniania w procesie kształcenia. Autorka przybliżyła różne formy i sposoby oceniania, włączając także samoocenę i współpracę.

W podsumowaniu pierwszego dnia Kazimierz Denek powiedział, że zmiana to podstawowa treść referatów. Propozycje zmian dotyczyły wszystkich szczebli edukacji od kształcenia zintegrowanego na poziomie podstawowym i przedszkolnym po edukację permanentną. Kwestia oceny stanowiła natomiast kłamrę łączącą całość problematyki.

Nie był to jednak koniec planów na poniedziałkowe popołudnie. K. Denek przybliżył uczestnikom Seminarium najbliższe plany, czyli objazd studyjny szlakiem Stanisława Witkiewicza. W trakcie wycieczki zaprezentowano najciekawsze perełki architektury w stylu zakopiańskim, z pierwszą wybudowaną w tym stylu willą nazwaną *Koliba* na czele.

Po powrocie do Hotelu na uczestników Seminarium czekała uroczysta kolacja, stanowiąca doskonałą okazję do wymiany spostrzeżeń na temat stylu zakopiańskiego, a przede wszystkim do merytorycznych dyskusji, czasem trwających nawet do późna ...

Wtorkowy poranek uczestnicy Seminarium przywitali w wagonikach kolejki linowej na Kasprowy Wierch. Z tego właśnie szczytu w różnych kierunkach wyruszyły grupki kontynuujące wymianę swoich uwag na górskich szlakach. Do wyboru było kilka tras o różnym stopniu trudności i różnorodnej tematyce dyskusji ...

Poobiednia, trzecia już, sesja referatowa przewodniczona była przez prof. dra hab. Franciszka Bereźnickiego, prof. dr hab. Krystynę Zatoń i dr Halinę Gułę-Kubiszewską. Jako pierwszy wystąpił Jan Grzesiak z referatem pt.: *Swoboda i przymus w pedagogice radości*. Mówił on o szczególnie istotnych kwestiach emocji w uczeniu się. Tytułowa radość, zdaniem autora, płynąć musi nie tylko ze wszystkich etapów kształcenia, ma dotyczyć realizacji celów kształcenia i jego elementów, zarówno wśród uczniów jak i nauczycieli.

Jerzy Tocki w swoim referacie poświęconym *nowej koncepcji kształcenia matematycznego*, doszukiwał się w perspektywie życia w społeczeństwie informacyjnym narodzin nowej filozofii.

Małgorzata Pawłowska w swoim wystąpieniu, noszącym tytuł *Wielostronny przekaz dziedzictwa kulturowego w regionie w pracy z dziećmi sześciolletnimi*, zaproponowała kilka konkretnych rozwiązań praktycznych, mających na celu zapoznanie przedszkolaka z jego małą ojczyzną.

Zielone szkoły. Holistyczne podejście do kształcenia to tytuł referatu Danuty Hyżak, z którego słuchacze dowiedzieli się, że tytułowe zielone szkoły stanowią jedną z najefektywniejszych form realizacji celów kształcenia, łączącą wiele dodatkowych funkcji, takich jak: zdrowotna, ekologiczna, integrująca.

Wyniki badań eksperymentalnych nad *wpływem samodzielnej pracy ucznia na wyniki kształcenia* przedstawiła Agnieszka Kozerska. Autorka zwróciła uwagę słuchaczy na swoisty renesans samodzielnego kształcenia, choć nie zawsze w praktyce szkolnej zajmuje ono odpowiednie miejsce.

W referacie *Kreatywność jednostki w kontekście potrzeb edukacji przyszłości*, Zofia Frączek zaznaczyła konieczność zastępowania we współczesnej edukacji adaptacji i konformizmu edukacją alternatywną.

Ewa Czaja w referacie pt. *Metody waloryzacyjne w nauczaniu języka polskiego*, mówiła o harmonii rozwoju, w którym szczególną rolę ma do spełnienia nauczyciel, stosujący szeroką gamę metod, włączając w to metody eksponujące.

W ostatnim wystąpieniu trzeciej sesji referatowej Beata Oelszlaeger zwróciła uwagę słuchaczy na rozszerzającą się europejską przestrzeń edukacyjną w referacie zatytułowanym: *Udział w programie Sokrates/Erasmus – szansą dla studentów pedagogiki*.

Czwartą sesję, której przewodniczyli prof. zw. dr hab. Wojciech Kojs, prof. dr hab. Wanda Woronowicz i dr Urszula Morszczyńska, rozpoczął referat Włodzimierza Krysiaka i Jacka Mańczaka, pt.: *Wartościowanie sukcesu w opinii studentów*. Zaprezentowano założenia badań dotyczących właśnie sukcesu jako bardzo ważnego elementu dzisiejszego świata, o jego roli w życiu społecznym, a co za tym idzie w edukacji także.

Zadania i kierunki zmian w kształceniu nauczycieli w perspektywie edukacji jutra to tytuł referatu Jolanty Szempruch. Pośród refleksji na temat edukacji XXI wieku znalazły się takie jak konieczność integracji lokalnych środowisk pedagogicznych, co stanowić może dopiero podstawę integracji na szerszą skalę.

Maria Kozielska w tekście pt.: *Zagrożenia wynikające z komputerowego wspomaganie edukacji*, zaprezentowała szczegółowy katalog niebezpieczeństw, które niesie za sobą wprowadzanie do procesu kształcenia nowoczesnych mediów.

Kolejnym referatem odnoszącym się bezpośrednio do emocjonalnej sfery ucznia był tekst wygłoszony przez Bogusławę Cholewę-Gałuszkę, zatytułowany *Inteligencja emocjonalna – jej znaczenie dla funkcjonowania dziecka i możliwości kształcenia w zreformowanej edukacji wczesnoszkolnej*.

Janusz Morbitzer w referacie pt. *Nauczyciel w społeczeństwie informacyjnym*, zauważył specyficzne dla społeczeństwa informacyjnego konsekwencje życia w medialnym świecie, które dotyczą także pedagogiki i nauczyciela.

Wyniki badań oczekiwań w porównaniu z realną ofertą i oceną własnych kompetencji studentów zaprezentowała Ewa Wysocka w referacie zatytułowanym: *Wymiary profesjonalizmu pedagoga w percepcji młodzieży studenckiej a postrzegane przygotowanie do wykonywania zawodu*.

Trzy ostatnie referaty czwartej sesji sesji poświęcone były pedeutologicznym kwestiom dotyczącym nauczycieli wychowania fizycznego i profesjonalizacji ich pracy. Marek Lewandowski poszukiwał *wzorca osobowego nauczycieli wychowania fizycznego w opinii studentów*. Halina Guła-Kubiszewska poddała analizie *refleksje studentów akademii wychowania fizycznego wobec swojego wizerunku zawodowego*. Tekst Urszuli Supińskiej i Magdaleny Kűbler nosił tytuł: *Ewolucja wizerunku osoby nauczyciela wychowania fizycznego w opinii studentów*.

Czas pomiędzy sesją a wieczornym ogniskiem był chwilą wytchnienia dla uczestników, jednak komitety naukowy i organizacyjny pracowały podczas swoich posiedzeń. Zebrał się także komitet redakcyjny czasopisma „Horyzonty Edukacji”.

Podczas ogniska, któremu towarzyszyły dźwięki góralskiej kapeli, uczestnicy Seminarium mieli okazję wysłuchać gawędy prof. dr hab. Poli Kuleczki o Stanisławie Witkiewiczu.

Piątą, poranną, środową sesję zainaugurował Wojciech Kojs referatem pt. *Zagrożenie jako wyznacznik zmiany edukacyjnej oraz źródeł nakazów, zakazów i powinności*. Dostrzegł braki w literaturze, dotyczącej konsekwencji edukacyjnych. Podkreślił znaczenie uczenia się społecznego, w odróżnieniu od uczenia się jednostkowego, którego nie należy mylić z uspołecznianiem.

Nauczyciele o swoim zawodzie. Refleksje w wymiarze „edukacji jutra”. To tytuł referatu, w którym Jan Adam Malinowski zebrał opinie i wypowiedzi samych nauczycieli.

Zdrowie jako największa wartość przyświecało referatowi Katarzyny Wojciechowskiej i Marii Sobieszczyk zatytułowanemu: *Nauczyciel promotorem zdrowia w zreformowanej szkole*.

Po przerwie Tomasz Zimny poruszył bardzo istotną kwestię *sprawiedliwości oceniania wyników kształcenia uczniów w reformie systemu szkolnego*.

Do problemu oceniania nawiązał Marek Bogdański, przybliżając *funkcję motywacyjną oceny szkolnej*. Wyróżnił on trzy znane z dydaktyki funkcje oceny: kontrolną, informacyjną i właśnie motywacyjną. Zwrócił uwagę, że ocena nie może być zdobywana dla niej samej.

Szokujące wyniki analiz statystycznych w referacie pt. *Egzaminy testowe a błąd klasyfikacji* zaprezentowała Urszula Augustyńska. Zauważyła ona

problem niedoceny lub przeceny kompetencji ucznia. Dowiodła statystycznie, że narzędzia testowe i ich wyniki, służące do różnego rodzaju rozstrzygnięć, są same w sobie obciążone pewnym błędem (zależnym od liczby pytań w teście).

Sesję zamknął referat Dariusza Widelaka i Marcina Bryzka na temat *roli szkoły w środowisku lokalnym*. Zarezentowano trzy teorie obecności szkoły w środowisku lokalnym. Podkreślano rolę szkoły jako stymulatora życia i kultury w społeczeństwie (środowisku) lokalnym oraz rosnącą rolę tak ważnej dziś edukacji regionalnej.

Pierwszy referat, po krótkiej przemowie, w ostatniej sesji Seminarium, przewodzonej przez prof. dra hab. Włodzimierza Krysiaka, prof. dr hab. Jolantę Szempuch i Marię Groenwald, wygłosił Franciszek Bereźnicki. W tekście pt. *Ocenianie opisowe w praktyce szkolnej*, zaprezentował wyniki badań prezentujących opinie nauczycieli i uczniów na temat oceniania i ocen opisowych.

Wprowadzenie do badań na temat *funkcji oceny w szkole wyższej* zaprezentował Kazimierz Wenta. Dokonał próby klasyfikacji funkcji, a także zaakcentował szczególne znaczenie i rolę oceniania na studiach wyższych w perspektywie korzystania z Europejskiego Systemu Transferu Punktów Kredytowych (*ECTS – European Credit Transfer System*).

Problematyce współczesnych oczekiwań i możliwości *szkoły wobec zagrożenia dziecka krzywdzeniem w rodzinie* swój referat poświęciła Ewa Jarosz.

Troska o kulturę języka oraz konieczność walki z zaburzeniami w rozwoju mowy stanowiły myśl przewodnią wystąpienia Danuty Dramskiej, zatytułowanego: *Społeczno-pedagogiczne problemy rozwoju mowy jako niedostatecznie rozwiązany problem w polskim systemie oświaty*.

Teresa Wilk wygłosiła referat: *Kultura pedagogiczna rodziców – dowolność czy obowiązki?* Jego kanwą stała się świadomość i poczucie odpowiedzialności za życie dziecka. Zaprezentowane wyniki badań dowodziły niski poziom kultury pedagogicznej rodziców.

W referacie *Postawy nauczycieli wobec szkolnego zła* Maria Groenwald podjęła próbę skatalogowania różnorodnych przejawów *szkolnego zła* oraz reakcji na nie wśród nauczycieli.

Problemowi *norm w rzeczywistości szkolnej* poświęciła swój referat Urszula Morszczyńska.

Ostatni referat szóstej sesji, a zarazem ostatni referat seminarium wygłosiła Dorota Ciechanowska. Bazując na badaniach przeprowadzonych na próbie studentów pierwszego roku pedagogiki w okresie pierwszych tygodni ich studiów zaprezentowała tekst, pt.: *Nawyki uczenia się rozpoczynających studia jako obraz modeli nauczania realizowanego w szkołach średnich*.

Na zakończenie K. Denek podsumował obrady IX Tatrzańskiego Seminarium Naukowego, podziękował wszystkim przewodniczącym obradom i

prowadzącym poszczególne sesje. Przekazał uczestnikom dziewiątego Seminarium wyobrażenia komitetów naukowego i organizacyjnego oraz własne odnośnie X Jubileuszowego Tatrzańskiego Seminarium Naukowego „Edukacja Jutra”, które ma odbyć się w przyszłym roku nie gdzie indziej jak właśnie w malowniczej dolinie Kalatówki, w górskim hotelu o tejże samej nazwie. Podkreślił konieczność interdyscyplinarnego uwzględnienia pól tematycznych, takich jak: jedność teorii i praktyki, otwartość na przemiany w edukacji, reformy systemu edukacji, integracja, aksjologia i teleologia, zagrożenia i dylematy, transformacje systemowe, relacje między edukacją a rynkiem pracy, ewaluacja programów i podręczników, wybrane problemy dydaktyki wychowania fizycznego, wychowanie zdrowotne, regionalizm, powodzenia i niepowodzenia szkolne. Na zakończenie K. Denek podziękował Markowi Lewandowskiemu za wkład pracy i trud organizacji Seminarium. Podkreślił konieczność systematyczności działania przy organizacji i zgłaszaniu referatów na dziesiąte Seminarium i ich interdyscyplinarny charakter.